

Kendi Adına Bağımsız Çalışanların İş Kazası ve Meslek Hastalıkları Sigortası Haklarından Yararlanma Sorunu: Bursa Örneği*

The Problem of Benefiting from Occupational Accident and Occupational Diseases (OAOD) Insurance Rights of Self-employed Workers: Example of Bursa

İD Melek PALDEMİR†

İD Yusuf ALPER‡

Makale Geliş Tarihi / Received : 05.10.2023
Makale Kabul Tarihi / Accepted : 25.12.2023

Araştırma Makalesi
Research Article

Öz

5510 Sayılı Kanunla gelen önemli yeniliklerden biri Kanunda 4/1-b'li sigortalılar olarak tanımlanan kendi adına bağımsız çalışanların kısa vadeli sigorta kolları kapsamına alınarak "dikey kapsam" genişlemesi sağlaması olmuştur. Kanunla birlikte 4/1-b'li sigortalılar, ilk defa iş kazaları ve meslek hastalıkları, hastalık ve analık sigortasından sağlanan parasal haklardan faydalanma imkanına sahip oldular. Ancak, uygulamada karşılaşılabilecek sorunlar dikkate alınarak daha Kanun yürürlüğe girmeden yapılan değişikliklerle bu haklardan yararlanmalarına yönelik sınırlamalar getirildi. Nitekim, 4/1-a'lı sigortalılarla aynı primi ödemelerine rağmen 4/1-b'liler hastalık halinde iş göremezlik ödeneği dışında bırakılmış, İKMH halinde ise yalnızca yatarak tedavilerde ödeneği alabilecek şekilde düzenlemeler yapılmıştır. 4/1-b'li sigortalılar yasal düzenlemelerden kaynaklanan nedenlerin ötesinde uygulamadan kaynaklanan sorunlar dolayısıyla da İKMH sigorta kolundan sağlanan haklardan yeterince yararlanamamaktadırlar. Bursa oto tamir ve kaportacıları ile lokantacı esnafından oluşan 30 kişilik bir örneklem grubu üzerinde yüz yüze görüşme yöntemi ile yapılan saha araştırmasında, 4/1-b'li sigortalıların İKMH sigorta kollarından sağlanan haklarla ilgili bilgi yetersizliği ve iş kazası bildirim süreci ile ilgili problemler dolayısıyla bu haklardan yararlanamadıkları tespit edilmiştir. Çalışma, özellikle küçük esnaf ve sanatkarların Kanunla ilgili bilgilendirilmeleri ve iş kazası-meslek hastalığı bildirim süreci ile ilgili yapılacak kolaylaştırıcı düzenlemelerle bu kesimin sosyal sigorta haklarından faydalanma oranlarının yükseleceğini ortaya koymuştur.

Anahtar Sözcükler: Kendi adına bağımsız çalışan sigortalılar, 5510 sayılı Kanun, kısa vadeli sigorta kolları, iş kazasının bildirilmesi, küçük esnaf ve sanatkar

Abstract

One of the important innovations introduced by Law No. 5510 was the expansion of "vertical coverage" by including self-employed workers, who are defined as 4/1-b insured in the Law, within the scope of short-term insurance branches. With the law, 4/1-b insured workers had the opportunity to benefit from the monetary rights provided by work accidents and occupational diseases, sickness and maternity insurance for the first time. However, taking into account the problems to be encountered in practice, restrictions were introduced for the enjoyment of these rights with the amendments made before the Law came into force. As a matter of fact, although they pay the same premium as 4/1-a insured workers, 4/1-b workers are excluded from the incapacity allowance in case of illness, and in case of WAOD (work accidents and occupational diseases), arrangements have been made so that they can only receive the allowance for inpatient treatments. 4/1-b insured workers cannot adequately benefit from the rights provided by the WAOD insurance branch due to problems arising from practice, beyond the reasons arising from legal regulations. In the field research conducted by face-to-face interview method on a sample group of 30 people consisting of Bursa auto repair and body shops and restaurant tradesmen, it was found that 4/1-b insured workers had this problem due to lack of information about the rights provided by WAOD insurance branches and problems with the work accident notification process. It was determined that they could not benefit from their rights. The study revealed that the rate of benefiting from social insurance rights of this segment will increase, especially by informing small tradesmen and craftsmen about the Law and facilitating regulations regarding the work accident-occupational disease notification process.

Keywords: Self-employed insurers, Law No. 5510, short-term insurance branches, notification of work accidents, small tradesmen and craftsmen

*Bu makale Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilimsel yüksek lisans programı öğrencisi Melek Paldemir tarafından hazırlanan "Kendi Adına ve Hesabına Bağımsız Çalışanların İş Kazası ve Meslek Hastalığı Sigortasından Yararlanma Etkinliği: Bursa Örneği" konulu tezinin özellikle saha araştırması sonuçlarının, kurum yetkilileri ve akademik çevre ile paylaşılması amacıyla hazırlanmıştır.

†Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bilim Uzmanı, melekpaldemir@hotmail.com

‡Prof. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Görükle Kampüsü 16059 Nilüfer - Bursa / Türkiye, yalper@uludag.edu.tr

E-ISSN: 2651-4036 / © 2017-2023 Journal of Management and Labour. This is an open access article.

Önerilen Atıf Biçimi / Recommended Citation: Paldemir, M. & Alper, Y. (2023). Kendi Adına Bağımsız Çalışanların İş Kazası ve Meslek Hastalıkları Sigortası Haklarından Yararlanma Sorunu: Bursa Örneği. *Yönetim ve Çalışma Dergisi*. 7 (2), 155-172.

Extended Abstract

Law No. 5510 is called a "reform law" for one of the reasons that it was the first time that self-employed workers were included in the scope of short-term insurance branches and provided a "vertical expansion of coverage" in social security. In 1971, self-employed workers were provided with social security only in terms of long-term insurance branches (disability, old age and death), and they were gradually included in the scope of health insurance since 1985. Law No. 5510, which entered into force in 2008, for the first time provided social security for insured persons in this status in terms of the monetary benefits provided under the insurance branches of occupational accidents and occupational diseases (OACD), sickness and maternity. Self-employed workers are included in the scope of social insurance after dependent workers all over the world. This determination is also valid for Türkiye. While dependent workers had their own social insurance system in 1945 and civil servants had their own social insurance system in 1950, self-employed workers were included in the social insurance system only in 1971. Independent workers were included in the scope of social insurance systems late and with limited social rights. As a matter of fact, independent workers were covered by health insurance, but were excluded from sickness insurance coverage that covered monetary payments. This article has been prepared to determine that independent workers are not only included in the scope of social insurance later and with limited rights, but also that their benefit from the provided rights remains limited. The lack of training and organization of independent workers results in their low ability to benefit from social insurance rights. This was also valid for the new social security reform implemented in 2008. With Law No. 5510, the rights provided to self-employed workers (4/b individuals) from short-term insurance branches are as follows:

- If insured persons receive inpatient treatment after an occupational accident, they will receive a temporary incapacity allowance for the duration of their incapacity for work. This allowance will be two-thirds of their daily earnings for each day.
- If they lose 10% or more of their earning capacity in the event of an OACD, they will receive a permanent incapacity income.
- In the event of the death of the insured due to OACD, death income will be paid to his/her spouse and children. All these rights will be provided if the insured was insured for one day.
- Considering the difficulties to be encountered in practice, 4/b persons are excluded from the scope of sickness insurance.
- Insured persons will receive incapacity for work allowance in case of maternity. Female insured persons are entitled to maternity allowance if they have paid 90 days of premiums in the year preceding the birth.
- The maternity allowance is paid for 8 weeks before and 8 weeks after the birth, for a total of 16 weeks.
- Finally, they receive a breastfeeding allowance, also known as milk allowance, from the maternity insurance fund.

In the 15-year period between 2008 and today (2023), the expansion of the "legal scope" and the "actual scope", which shows the level of benefitting from these rights by self-employed workers (4/b individuals), have not been realized at the expected level. According to 2021 Social Security Institution (SSI) data, a comparison with those insured with dependent status under the same Law (4/a individuals) shows that there is a "disproportionate" difference between the two groups of insured persons in terms of benefitting from rights. While the number of insured persons with 4/a is 5.8 times higher than the number of insured persons with 4/b, the number of occupational accidents reported in the SSI statistics for insured persons with 4/a is

163 times higher than for insured persons with 4/b. Although self-employed workers were included in the scope of occupational accidents for the first time in 2008, their first occupational accident notifications could only be included in the statistical tables of the Institution in 2017. There is a disparity between the two groups of insured persons in terms of the number of insured persons receiving permanent incapacity income from occupational accidents and occupational diseases insurance (395/85,131) and the number of insured persons receiving death benefits in case of death of the insured person (1,439/99,081). A similar situation emerges in the case of maternity, where the number of women insured with 4/b receiving maternity allowance was 24,865, while the number of insured women with 4/a was 462,692.

Table 1. Short-Term Insurance Benefit Statistics (2022/December)

Insured Persons and Statistics	4/1-b individuals	4/1-a individuals	4/1-b / 4/1-a
Number of Active Insured Persons	3.252.606	19.814.531	% 16,4
Number of occupational accidents (2021)	555	511.084	% 0001
Number of occupational diseases (2021)	2	1.207	% 00016
Occupational accident (Death) (2021)	12	1.382	% 00086
Occupational disease (Death) (2021)	0	35	0000
OACD Temporary Incapacity Benefit	373	527.170	0,0007
Sickness Temporary Incapacity Benefit	----	7.768.086	0000
Maternity Temporary Incapacity Benefit	11.849	462.692	0,025
Maternity Breastfeeding Allowance	24.865	480.410	0,05
OACD Number of Insured Persons with Permanent Incapacity Income (cumulative)	395	85.131	% 00046
Total Number of Beneficiaries with OACD Death Income (cumulative)	1.439	99.081	% 0014

Source: SSI Statistical Yearbook-2021; SSI Annual Report 2022

There are two obvious reasons why self-employed insured persons cannot benefit from the rights provided by the Law sufficiently. The first one is the restrictive provisions in Law No. 5510. First limitation is that insured persons with 4/b cannot benefit from the incapacity for work allowance in case of illness. The second limitation is that those who are subjected to occupational accidents can only receive allowances for temporary incapacity for work in the event of inpatient treatment. Another limitation arises from the limiting regulation that prevents female company partners from benefiting from maternity insurance allowances. In addition to all the above-mentioned factors, independent workers who owe more than 60 days of premium debt cannot benefit from any rights even if other conditions are met. As it is also known, more than half of the insured with 4/b have continuous premium debts. This results in the fact that half of these insured persons cannot benefit from these rights at all due to their premium debts. The second reason that prevents self-employed workers from adequately benefiting from the rights provided by Law No. 5510 stems from implementation and factors. In addition to the insufficient knowledge of the insured persons with 4/b regarding the rights provided to them under Law No. 5510, the lack of completion of the processes and procedures related to the notification of occupational accidents also plays a role. This study has been prepared by Paldemir in order to provide practitioners and academicians with the results obtained in his master's thesis on the field study conducted on 30 auto mechanics and restaurant tradesmen operating in Bursa province. As the research group, 30 tradesmen-artisans (23 auto mechanics and body shops, 7 restaurant shopkeepers) consisting of auto repair and body shop workers, where the probability of occupational accidents is high due to the nature of the work, and self-employed workers who are easier to interview were selected. Auto body and repair shops were selected from Bursa Küçük Sanayi, Otosansit Sanayi and the old Santral Garage region, while

restaurateurs were selected from the center of Bursa. In the selection of the research group, snowball method was used for auto body shops and convenient sampling method was used for restaurateurs with the references of the president of the Chamber of Restaurateurs. In the research, data were collected by face-to-face interviews with the participants using a semi-structured interview form consisting of 13 questions. The interviews were conducted in December 2022 and all interviews were recorded with the consent of the participants. As a result of the field study conducted with 30 participants, the problems arising from the implementation of Law No. 5510 were expressed under the following headings:

- Due to the heavy premium burden, unpaid premiums hinder the enjoyment of benefits. Among the participants, there are insured persons who do not apply because they owe premiums.
- Insured persons do not have sufficient information about their rights under the Law. They are not informed about their rights under the Law.
- The bureaucratic procedures related to the reporting of occupational accidents are not procedures that small tradesmen and craftsmen can do without disrupting their business. They do not apply in order not to close their workplace and not to interrupt work as a result of a work accident.
- The fear of being found at fault in the audits to be carried out by the Institution's auditors in case of reporting a work accident discourages insured persons from reporting work accidents. They are afraid of being penalized after the inspections.
- Accidents with minor injuries requiring outpatient treatment are not considered as work accidents by insured persons.
- Insured persons request training from the Social Security Institution and their professional organizations in order to be informed about the rights introduced by Law No. 5510. They state that they can participate in trainings to be given on weekends and after working hours. The field study revealed that insured persons demanded informative trainings on the rights introduced by Law No. 5510 from the units affiliated to the SSI and the Ministry of Labor and Social Security, particularly the chambers of tradesmen and artisans. They are more likely to attend these trainings if they take place after work or on weekends rather than during working hours. Notification of occupational accidents by the chambers of craftsmen and artisans in addition to the insured persons has emerged as a factor that would increase occupational accident notifications.

Giriş

5510 sayılı Kanunu, “reform kanunu” olarak adlandırılmasının gerekçelerinden biri de kendi adına bağımsız çalışanların ilk defa kısa vadeli sigorta kolları (iş kazaları ve meslek hastalıkları, hastalık ve analık sigortaları) kapsamına alınması Türk sosyal sigorta sisteminde “*dikey kapsam genişlemesine*” imkân vermesi olmuştur. Ancak, Kanunun yürürlük tarihinden bugüne geçen 15 yıllık sürede, yasal olarak gerçekleştirilen bu kapsam genişlemesi. Sigortalıların faydalanabileceği “*fili-efektif*” kapsam genişlemesi sonucunu doğurmamış görünmektedir. Bunun iki temel sebebi vardır. Bu nedenlerden ilki; 5510 sayılı Kanunun AYM tarafından iptali sonrası yeniden düzenlenen halinde kendi adına bağımsız çalışanlarla ilgili olarak getirilen sınırlamalar olmuştur. Nitekim bu sigortalılar hastalık sigortasından sağlanan tek sosyal hak olan günlük geçici iş göremezlik ödeneğinin kapsamı dışında bırakılırken, iş kazaları ve meslek hastalıkları halinde ancak yatarak tedavilerde günlük geçici iş göremezlik ödeneğinden faydalanabileceklerdir. Yine kendi adına bağımsız çalışan sigortalılar yer alan şirket ortakları analık sigortası kapsamı dışında bırakılmışlardır. Gelinek noktada 4/1-b kapsamında sigortalı sayılan kendi adına bağımsız çalışanlar 4/1-a kapsamında sigortalı sayılan bağımlı çalışanlarla aynı oranda (%2) kısa vadeli sigorta kolları primi ödemelerine rağmen bu 3 sigorta kolundan

sağlanan haklar bakımından yasal olarak sınırlı bir yararlanmaktadır. Bu 5510 sayılı Kanunla sağlanmak istenen “norm ve standart birliği” amacının çok dışında bir durum ortaya çıkarmıştır.

İkinci olarak, yasal sınırlamaların ötesinde kendi adına bağımsız çalışanların kısa vadeli sigorta kollarından sağlanan haklardan “*fili*” yararlanma durumları da çok sınırlı kalmıştır. Nitekim 2021 yılı SGK istatistiklerine göre; isteğe bağlı sigortalılar hariç 3.024.877 kendi adına bağımsız çalışan sigortalı 555 iş kazasına (on binde 18) ve sadece 2 meslek hastalığına uğramış görünmektedir (SGK, 2021). Hâlbuki aynı dönemde bağımlı statüde sigortalı olan 18.399.864 sigortalı 511.084 iş kazasına (%2,7) ve 1207 meslek hastalığına uğramıştır. 2008 yılında yürürlüğe giren 5510 sayılı Kanun kapsamında kendi adına bağımsız çalışanların İKMH sigorta kollarından ödenek almaları ile ilgili ilk istatistiki veriler 9 yıl sonra, ancak 2017 yılı SGK istatistiklerine yansımıştır (Paldemir, 2023). İş kazalarına maruz kalma bakımından bağımlı çalışanlar kendi adına bağımsız çalışanlara göre 163 kat daha fazla iş kazasına maruz kalmış görünmektedir. 2022 yılı verilerine göre bağımlı statüde çalışan 527.170 kişiye günlük geçici iş göremezlik ödeneği verilirken aynı dönemde yalnızca 373 kişiye günlük geçici iş göremezlik ödeneği ödenmiştir. Benzer bir durum analık sigortası için de ortaya çıkmış görünmektedir. Nitekim 2022 yılında bağımlı çalışan 462,692 kişiye günlük geçici iş göremezlik ödeneği verilirken, analık sigortasından günlük geçici iş göremezlik ödeneği alan kendi adına bağımsız çalışan sigortalı sayısı sadece 11.849 kişidir (SGK, 2022;71). Akbaş, tarım sigortalıları dahil 4 milyona yaklaşan kendi adına bağımsız çalışan sigortalılarla ilgili istatistiki verilerin gerçeği yansıtmaktan uzak olduğunu ifade etmektedir (Akbaş, 2022:120).

Bu makale, yasal olarak kapsama alınmış olmalarına rağmen kendi adına bağımsız çalışanların iş kazaları ve meslek hastalıkları sigortasından sağlanan haklardan niçin daha az yararlandıklarının tespitine yönelik olarak hazırlanmıştır. Çalışmada, yasal düzenlemelerden kaynaklanan nedenlerin ötesinde özellikle uygulamadan kaynaklanan nedenler üzerinde durulmuş ve bu amaçla bir saha çalışmasının sonuçları üzerinden tespitler yapılmıştır. Saha çalışması Bursa ilinde oto tamirciler ve lokantacılık sektöründe faaliyet gösteren 30 kendi adına bağımsız çalışan grup üzerinde yapılmıştır.

1. Türk Sosyal Sigorta Sisteminde Kendi Adına Bağımsız Çalışan Sigortalıların Sosyal Güvenliği

1.1. 5510 Sayılı Kanun Öncesi Dönemde Kapsam ve Sigortalılık Hakları

5510 sayılı Kanun öncesi dönemde Türkiye’de kendi adına bağımsız çalışanların sosyal güvenlik hakları; 2.9.1971 tarih ve 1479 sayılı “*Esnâf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu-(Bağ-Kur)*” ve 17.10.1983 tarih ve 2926 sayılı “*Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu- (Tarım Bağ-Kur’u)*”, kapsamında sağlanmıştır. 1479 sayılı Kanun başlangıçta sadece uzun vadeli sigorta kolları (malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları) kapsamında sosyal güvenlik garantisi sağlarken, 1.1.1986 tarihinden itibaren kademeli olarak sağlık sigortası kapsamında tedavi edici sağlık hizmetleri de kapsama alınmıştır. Benzer şekilde 2926 sayılı Kanun da başlangıçta sigortalılara uzun vadeli sigorta kolları kapsamında sosyal güvenlik garantisi sağlarken 1999 yılında sağlık sigortası güvence kapsamına alınmıştır (Alper, 2021:115-116).

1479 sayılı Kanunun, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu ve 5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanunlarından sonra yürürlüğe girmesi kapsamını da etkilemiş, sigortalılık statüsü bakımından öncelik sorununu ortaya çıkarmıştır. Nitekim 1479 sayılı Kanunun kişi olarak kapsamını düzenleyen 24. Maddesinde; kimlerin sigortalı sayılacağı belirtilirken diğer sosyal güvenlik kuruluşları kapsamı dışında kalan ve hizmet akdi ile çalışmayan kendi adına bağımsız çalışanlardan:

- a) Esnaf ve sanatkârlar ile diğer bağımsız çalışanlardan ticari kazanç veya serbest meslek kazancı dolayısıyla gerçek veya basit usulde gelir vergisi mükellefi olanlar ile gelir vergisinden muaf olanlardan Esnaf ve Sanatkâr Sicili ile birlikte kanunla kurulu meslek kuruluşuna uygun olarak kayıtlı olanlar,
- b) Şirket ortakları (kollektif, adi komandit, limited, komandit şirketleri ile donatma iştirakleri ortakları ve anonim şirketlerin kurucu ortakları ve yönetim kurulu üyeleri),

sayılmıştır. Aynı maddede 18 yaşını doldurmamış olanlar ile diğer sosyal güvenlik kurumlarına tabi olanlar, pasif sigortalı olarak gelir ve aylık almakta olanlar ile tarım işi yapanlar da sigortalı sayılmayanlar arasında yer almıştır.

2926 sayılı Kanun kişi olarak kapsamı belirlerken, diğer sosyal güvenlik kurumlarının kapsamı dışında kalan ve hizmet akdi ile çalışmayanlardan Kanunun 3/b maddesinde tarifli yapılan “*tarımsal faaliyette bulunanlar*” sigortalı sayılmıştır. Sigortalı sayılmayanlar ise diğer kurumlara tabi olarak sigortalı olanlar ve gelir ve aylık alan pasif sigortalılar olarak belirtilmiştir.

1479 sayılı Kanun kapsamındaki sigortalılara;

- Çalışma gücünü 2/3 oranında kaybetmeleri ve 5 tam yıl (1800 gün) sigorta primi ödemiş olmaları şartıyla malullük aylığı bağlanması,
- 58 yaşını dolduran kadın ve 60 yaşını dolduran erkek sigortalılara 25 tam yıl (9000 gün) prim ödemiş olmaları şartıyla yaşlılık aylığı bağlanması,
- Yaşlılık aylığı bağlama şartları yerine getirilmemiş ise toptan ödeme yapılması,
- Sigortalının ölüm tarihinde en az 5 tam yıl (1800 gün) prim ödenmiş olması şartıyla hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanması,
- İlk defa sigortalı olanların en az 8 ay (240 gün), yeniden sigortalı olanların en az 4 ay (120 gün) prim ödemiş olmaları şartıyla hastalık ve iş kazası hallerinde sağlık yardımları yapılması,

hakları sağlanmıştır. 2926 sayılı Kanun kapsamındaki sigortalılara da benzer şartlarla malullük, yaşlılık aylığı bağlanması, ölümü halinde hak sahiplerine aylık bağlanması ile sigortalıya, eş ve bakmakla yükümlü olduğu çocukları, ana ve babalarına sağlık yardımı yapılması ile ilgili sosyal güvenlik garantisi sağlanmıştır.

1.2. 5510 Sayılı Kanun Sonrası Dönemde Kapsam ve Sigortalılık Hakları

5510 sayılı Kanun, farklı sosyal sigorta kanunlarını tekleştirirken, bu tekleştirmenin en belirgin etkisi kendi adına bağımsız çalışanlarda görülmüş ve 1479 sayılı Kanun ile 2926 sayılı Kanun kapsamındaki sigortalılar 4/1-b maddesi kapsamında sigortalı sayılmışlardır. 5510 sayılı Kanun özel bir kendi adına bağımsız çalışan sigortalı tarifi yapmamış, köy ve mahalle muhtarları ve hizmet akdine bağlı olmaksızın kendi adına ve hesabına bağımsız çalışma vurgusu yapılarak:

- Ticari kazanç veya serbest meslek kazancı nedeniyle gerçek veya basit usulde gelir vergisi mükellefi olanlar,
- Gelir vergisinden muaf olup, esnaf ve sanatkâr siciline kayıtlı olanlar,
- Anonim şirketlerin yönetim kurulu üyesi olan ortakları, sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerin komandite ortakları, diğer şirket ve donatma iştiraklerinin ise tüm ortakları,
- Tarımsal faaliyette bulunurlar

sigortalı sayılmışlardır. 5510 sayılı Kanun önceki dönemden farklı olarak 4/1-b kapsamında sigortalı sayılanlara 6132 sayılı *At Yarışları Hakkında Kanuna* tabi jokey ve antrenörleri de ilave etmiş, madde başlangıcında da köy ve mahalle muhtarlarının bu kapsamda sigortalı sayıldıklarını özellikle ifade etmiştir. Sigortalılık hallerinin çakışması halinde 4/1-c sigortalılık

statüsünün diğer sigortalılık ilişkilerine göre statü olarak genel bir üstünlük/öncelik hali tanınmış, 4/1-a ile 4/1b'nin çakışması halinde de 4/1-a sigortalılık statüsüne üstünlük/öncelik tanınmıştır.

5510 sayılı Kanunu 4/1-b'liler bakımından reform kanunu haline getiren sağlanan sigortalılık hakları bakımından gerçekleşmiştir. Özellikle Anayasa Mahkemesi'nin (AYM) 15.12.2006 tarih ve 2006/111 sayılı 5510 sayılı Kanunun bazı maddeleri bakımından iptal ve yürürlüğü durdurma kararından önceki hali reformun "*norm ve standart birliğini sağlama*" amacına daha uygun bir düzenlemeydi. Tablo 1'de, 4/1-b kapsamındaki sigortalılarla ilgili olarak 5510 sayılı Kanun öncesi dönem, 5510 sayılı Kanunun AYM tarafından iptalinden önceki hali ve sonraki halinde sağlanan haklar bakımından görünümü verilmektedir.

Tablo 1: 5510 Sayılı Kanun Öncesi Dönem, Kanunun İlk Hali ve AYM Kararından Sonra 4/1-b'lilerin Sosyal Sigorta Hakları

Sosyal Güvenlik Garantisi Sağlanan Riskler ve Sigortalılar	5510 Sayılı Kanun Öncesi	5510 sayılı Kanunun İlk Hali	5510 sayılı Kanunun Son Hali
İKMH Günlük Geç. İş. Gör. Ödeneği	--	+	+ (*)
İKMH Sürekli İş Göremezlik Geliri	--	+	+
Hastalık (Geçici İş gör. Ödeneği)	--	+	--
Analık (Geçici İş göremezlik Ödeneği)	--	+	+
Malullük Aylığı	+	+	+
Yaşlılık Aylığı	+	+	+
Ölüm Aylığı	+	+	+
İşsizlik Ödeneği (4447 sayılı Kanun)	--	--	+ (**)

Alper, 2021:118. (*) Yalnızca yatarak tedavi halinde (**) Esnaf ve Ahilik Sandığı hükümleri yürürlüğe girerse.

5510 sayılı Kanunun ilk halindeki düzenlemeler, sosyal sigorta hakları bakımından kendi adına bağımsız çalışanlar için yeni risklere karşı sosyal güvenlik garantisi sağlama bakımından son derecede olumlu bir tablo ortaya koyarken, AYM'nin iptal ve yürürlüğü durdurma kararından sonra yapılan düzenlemelerle 4/1-b'liler bakımından Kanun daha yürürlüğe girmeden sağlanan haklarda bir geriye gidiş yaşanmıştır (Alper, 2021:126). Hastalık sigortasından sağlanan parasal haklar kaldırılmış, İKMH'da ise sınırlandırılmıştır.

2. 5510 Sayılı Kanunda Kendi Adına Bağımsız Çalışanların Kısa Vadeli Sigorta Kollarından Sağlanan Haklardan Faydalanma Hakkını Daraltan Düzenlemeler

Sosyal güvenlik reformunun "norm ve standart birliği sağlama" amacı doğrultusunda sigortalıların statü farklılıklarına bakılmaksızın benzer durumda olan, aynı yükümlülüklerle katlanan ve aynı ihtiyaçla karşılaşan herkese aynı hakların sağlanması temel ilkedir. Bu ilkeden ilk sapma, Anayasa Mahkemesinin iptal ve yürürlüğü durdurma kararları doğrultusunda 17.4.2008 tarih ve 5754 sayılı Kanunla 5510 sayılı Kanunda yapılan değişikliklerle 4/1-c kapsamındaki sigortalıların kısa vadeli sigorta kolları kapsamı dışında bırakılması ile yaşanmıştır. Bu kapsamdaki sigortalıların bu sigorta kolları ile ilgili sosyal güvenlik garantileri çalışma mevzuatları kapsamında karşılanmaya devam edecektir.

İkinci sapma, kısa vadeli sigorta kolları primleri ile ilgili düzenleme sonucu gerçekleşmiştir. 506 sayılı Kanun döneminde kısa vadeli sigorta kollarından her üç sigorta kolu için ayrı prim alınıyor ve "*primlerin fiyat olma karakteri*" güçlü tutuluyordu. Hatta İKMH sigorta kolu için işyerlerinin tehlike sınıf ve derecelerine göre prim oranı % 1,5 ile 7 arasında belirleniyordu. 5510 sayılı Kanunda bütün kısa vadeli sigorta kolları için % 1 ile % 6,5 arasında değişen tek

prim oranı belirlendi. Ancak 2013 yılında 6385 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle bütün işyerleri için prim oranı sabitlemiş ve % 2 olarak belirlenmiş, işyerleri arasındaki prim oranı farklılıklarını düzenleyen 83 ve 84'üncü maddeler de yürürlükten kaldırılmıştır. Bu düzenleme ile sosyal sigortaların **öde-faydalan** (*maliyet-fayda veya külfet-nimet*) ilişkisi büyük ölçüde koparılmış ve *"primlerin karşılık olma"* özelliği zayıflatılmıştır. Bir yandan tehlike sınıf ve dereceleri farklı olan işyerleri aynı oranda prim öderken, diğer yandan aynı primi ödeyen sigortalılar sigorta kollarından sağlanan haklardan aynı şekilde faydalanamama durumu ile karşılaştılar. Takip eden kısımlarda açıklanacağı gibi bu yeni durumdan 4/1-b kapsamındaki sigortalılar olumsuz etkilenmişlerdir.

2.1. Kendi Adına Bağımsız Çalışanların Kısa Vadeli Sigorta Kollarından Yararlanma Hakkını Sınırlayan Yasal Düzenlemeler

2.1.1. İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları Sigorta Kolu Bakımından

İlk sınırlama, 5510 sayılı Kanunda iş kazası sayılan haller bakımından 4/1-a ve 4/1-b kapsamındaki sigortalılar arasında ayırımdan kaynaklanmaktadır. Nitekim 5510 sayılı Kanunun iş kazasını tarif eden 13. Maddesi, 4/1-a'lı sigortalılar için 5 ayrı hal ve durumda meydana gelen olayları iş kazası olarak kabul ederken, 4/1-b kapsamındaki sigortalılar için bunlardan yalnızca 2 hal ve durumda meydana gelen olaylar iş kazası sayılmaktadır. 5510 sayılı Kanuna göre iş kazası (m.13):

- Sigortalının işyerinde bulunduğu sırada (4/1-a ve 4/1-b),*
- İşveren tarafından yürütülmekte olan iş nedeniyle (4/1-a) sigortalı kendi adına ve hesabına bağımsız çalışıyorsa (4/1-b) yürütmekte olduğu iş nedeniyle,*
- Bir işverene bağlı olarak çalışan sigortalının (4/1-a), görevli olarak işyeri dışında başka bir yere gönderilmesi nedeniyle asıl işini yapmaksızın geçen zamanlarda,*
- Bu Kanunun 4/1-a kapsamındaki emziren kadın sigortalının, iş mevzuatı gereğince çocuğuna süt vermek için ayrılan zamanlarda,*
- Sigortalıların (4/1-a), işverence sağlanan bir taşıtla işin yapıldığı yere gidiş geliş sırasında, meydana gelen ve sigortalıyı hemen veya sonradan bedenen ya da ruhen engelli hâle getiren olaydır. Yukarıdaki tariften görüleceği üzere 4/1-b kapsamındaki sigortalılar 13/c, d ve e hallerinde meydana gelen olaylar için iş kazası kapsamına almamıştır. Uygulama güçlükleri olmakla birlikte 4/1-b kapsamındaki sigortalılar için de işyerine gidiş-dönüş sırasında maruz kalınan haller de iş kazası sayılan haller kapsamına alınması mümkün olabilir. Bu düzenleme özellikle ağırlıklı olarak açık havada faaliyet gösteren tarımsal faaliyeti dolayısıyla kapsama alınan sigortalılar (çiftçiler) için önemli bir sınırlamadır.*

İkinci sınırlama sağlanan haklar bakımından ortaya çıkmaktadır. İş kazası ve meslek hastalığı halinde 4/1-a kapsamındaki sigortalı istirahatli olduğu günlerde tedavisinin ayakta (evinde) veya yatarak (sağlık hizmet sunucusunda) olduğuna bakılmaksızın günlük geçici iş göremezlik ödeneğine hak kazanabilirken, 4/1-b kapsamındaki sigortalılar ancak yatarak tedavi halinde günlük geçici iş göremezlik ödeneğine hak kazanabilmektedir. Bu farklılık iki istihdam statüsü arasında bir çifte standart yaratmaktadır (Akbaş, 2022:119).

İş kazası ve meslek hastalığı sonucu sürekli iş göremezlik kaybı ile karşılaşılması halinde bağlanacak sürekli tam veya kısmi iş göremezlik geliri ile iş kazası/meslek hastalığı sonucunda sigortalının ölümü halinde hak sahiplerine sağlanan haklar bakımından bir farklılık yoktur.

2.1.2. Hastalık Sigorta Kolu Bakımından

5754 sayılı Kanunla yapılan değişiklikten sonra 4/1-b kapsamındaki sigortalılar hastalık

sigortasından, ayakta veya yatarak istirahatli olmasına bakılmaksızın günlük geçici iş göremezlik ödeneği verilmesi hakkından faydalanamamaktadırlar. 4/1-b kapsamındaki sigortalılar için primini ödedikleri hastalık sigortasından hiçbir parasal hak alamamaktadırlar.

2.1.3. Analık Sigorta Kolu Bakımından

4/1-b kapsamındaki sigortalılar bakımından analık sigortası ile ilgili en önemli sınırlandırıcı düzenleme, 4/1-b kapsamında sigortalı sayılanlardan 3 nolu bentde belirtilen şirket *ortağı statüsünde sigortalı sayılanların* günlük geçici iş göremezlik ödeneği kapsamı dışında bırakılmış olmasıdır. Diğer sigortalılarla birlikte % 2 kısa vadeli sigorta kolu primi ödeyen şirket ortağı kadın sigortalıların analıkları halinde doğum öncesi ve sonrasında 8'er haftalık süreler için verilen geçici iş göremezlik ödeneğinden faydalandırılmaması için makul bir gerekçe bulmak mümkün görünmemektedir (Alper, 2017; Durusoy Öztepe ve Akbaş, 2018, Paldemir, 2023). 4/1-b kapsamındaki sigortalılar ile diğer sigortalılar arasında analık halinde sağlanan hakların seviyesi, yararlanma şartları ve süresi bakımından herhangi bir farklılık yoktur (m.15/2-b).

2.1.4. Bildirme ve Borcu Olmama Yükümlülükleri Bakımından

4/1-a kapsamındaki sigortalıların özellikle iş kazası ve meslek hastalıklarından sağlanan haklardan yararlanması işveren bildirimini ile sağlanırken, 4/1-b kapsamındaki sigortalıların maruz kaldıkları iş kazası ve meslek hastalıklarını kendileri bildirmeleri halinde yararlanabilmektedirler. Çalışmanın uygulama bölümünde de vurgulanacağı gibi bildirme yükümlülüğünün sigortalının kendisi üzerinde olması 4/1-b'li sigortalılar için haklardan yararlanmada önemli bir kısıt olarak ortaya çıkmaktadır. Kabul etmek gerekir ki, özellikle tarım sigortalıları bakımından bildirme yükümlülüğünün Kurumca belirlenen süreçle yerine getirilmesi ile ilgili işlemler hem kişilerden kaynaklanan eğitim-bilgi eksikliği hem de süreçle ilgili bürokratik işlem yükü bakımından "vazgeçirtici" bir etki yapmaktadır.

4/1-b'li sigortalıların yalnızca kısa vadeli sigorta kolları bakımından değil, bütün sosyal sigorta kollarından sağlanan haklardan yararlanabilmeleri prim borçlarının olmaması şartına bağlanmıştır. Sigortalıların 60 günü aşan prim borcunun olması kısa ve uzun vadeli sigorta kolları ile genel sağlık sigortasından sağlanan bütün haklardan yararlanmalarını engellemektedir. Hâlbuki 4/1-a kapsamındaki sigortalılar için prim ödeme yükümlülüğü işveren üzerinde olduğu için, işverenlerin bu yükümlülüklerini yerine getirmemesi 4/1-a kapsamındaki sigortalıların yararlanma hakkını etkilememektedir. 4/1-b kapsamındaki sigortalıların prim tahakkuk ve tahsilat oranlarının % 50'nin altında olduğu dikkate alınır (SGK, 2022) her dönem çok sayıda sigortalının için prim borçları haklardan yararlanma bakımından sınırlandırıcı bir faktördür.

2.2. Kendi Adına Bağımsız Çalışanların Kısa Vadeli Sigorta Kollarından Yararlanma Hakkı

2.2.1. Kısa Vadeli Sigorta Kollarından Sağlanan Haklardan Yararlanma İstatistikleri

Kendi adına bağımsız çalışanların kısa vadeli sigorta kollarından yararlanma haklarının başladığı 1.10.2008 de bugüne kadar geçen sürede, bu haklardan yararlanma durumları ile ilgili Kurum istatistikleri verileri dikkat çekici bir sonuç ortaya koymuştur. 4/1-b kapsamındaki sigortalıların İKMH hastalıklarından yararlanma durumunu gösteren ilk veriler, tablo 2 'de görüldüğü gibi, yürürlük tarihinden 9 yıl sonra ve ancak 2017 yılı Kurum istatistik yıllığında görünür hale gelmiştir.

Tablo 2. Yıllara Göre 4/1-b Kapsamındaki Sigortalıların Maruz Kaldığı İş Kazası ve Meslek Hastalığı Sayıları

	İş Kazası	Meslek Hastalığı
2008-2016	0	0
2017	213	2
2018	291	3
2019	374	3
2020	343	1
2021	555	2

Kaynak: SGK İstatistik Yıllıkları (2008-2021).

Yasal düzenlemelerden kaynaklanan faktörler dışında 4/1-b kapsamındaki sigortalıların 5510 sayılı Kanunda kendilerine sağlanan haklardan yararlanmalarını engelleyen faktörler vardır. Bu faktörler, yasal kapsamın-hakların efektif-fiili kapsam ve haklara dönüşmesini engellemektedir. 4/1-a ve 4/1-b kapsamındaki sigortalıların kısa vadeli sigorta kollarından sağlanan haklardan faydalanma sayıları bu tespiti doğrulayan sonuçlar vermektedir.

Tablo 3. Kısa Vadeli Sigorta Kollarından Faydalanma İstatistikleri (2022/Aralık)

Sigortalılar ve İstatistikler	4/1-b'liler	4/1-a'liler	4/1-b / 4/1-a
Aktif Sigortalı Sayısı	3.252.606	19.814.531	% 16,4
İş kazası sayısı (2021)	555	511.084	% 0001
Meslek hastalığı sayısı (2021)	2	1.207	% 00016
İş kazası (Ölüm) (2021)	12	1.382	% 00086
Meslek hastalığı (Ölüm) (2021)	0	35	0000
İKMİ Geçici İş Göremezlik Ödeneği	373	527.170	0,0007
Hastalık Geçici İş Göremezlik Ödeneği	----	7.768.086	0000
Analık Geçici İş Göremezlik Ödeneği	11.849	462.692	0,025
Analık Emzirme Ödeneği	24.865	480.410	0,05
İKMİ Sürekli İş Göremezlik Geliri Bağlanan Sigortalı Sayısı (birikimli)	395	85.131	% 00046
İKMİ Ölüm Geliri Bağlanan Toplam Hak Sahipleri Sayısı (birikimli)	1.439	99.081	% 0014

Kaynak: SGK İstatistik Yıllığı-2021; SGK Faaliyet Raporu 2022, [www.sgk.gov.tr/istatistikler] (2 Mayıs 2023).

Tablo 3, 2022 yılı aralık ayı itibarıyla kısa vadeli sigorta kollarına tabi olan 4/1-b kapsamındaki sigortalılar, aynı kapsamdaki 4/1-a'lı sigortalıların % 16,4'ü oranında bir sayısal büyüklüğe sahip olmalarına rağmen, kısa vadeli sigorta kollarından sağlanan parasal haklardan faydalanma oranları ancak bindelik oranlardadır. Kendi adına bağımsız çalışanların çalışma şartları dikkate alınınca tabloda yer alan iş kazası ve meslek hastalıkları sayıları gerçeği yansıtmaktan çok uzak görünmektedir (Akbaş, 2022:120). 4/1-b'lilerin en yüksek yararlanma oranı analık sigortası ile ilgilidir. Ancak bu sigorta kolundan sağlanan iş göremezlik ödeneğinden faydalanan 4/-b'li sigortalı sayısı da, 4/1-a'lilerin yine sadece % 2,5'idir. 4/1-b'lilerin en fazla yararlandığı hak emzirme ödeneğidir ve o da sigortalıların % 5'dir.

2.2.2. Kendi Adına ve Hesabına Bağımsız Çalışanların Kısa Vadeli Sigorta Kollarından Sağlanan Haklardan Yararlanmalarını Olumsuz Etkileyen Faktörler

Paldemir (2023), kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanların iş kazası ve meslek hastalıkları sigortasından sağlanan haklardan yararlanma bakımından uygulamadan kaynaklanan problemleri 5 başlık altında toplamıştır. Büyük ölçüde diğer kısa vadeli sigorta kolları için de geçerli olan bu nedenler:

- Sigortalının sağlanan haklardan faydalanmak için bizzat kendisi tarafından başvuru yapma zorunluluğu,
- Sigortalıların 5510 sayılı Kanunla sağlanan haklarla ilgili bilgi eksiklikleri,
- İş kazaları meslek hastalıkları bakımından 4/1-b kapsamındaki sigortalılar bakımından iş kazası ve iş yeri tanımından kaynaklanan problemler,
- Haklardan yararlanabilmek için prim borcu olmama şartı,
- İş kazasına maruz kalması halinde yapılacak denetimde kusurlu bulunma ve sorumlu tutulma korkusu

olarak özetlenmiştir.

5510 sayılı Kanuna göre 4/1-b kapsamındaki sigortalının maruz kaldığı iş kazası kendisi tarafından, bir ayı geçmemek şartıyla rahatsızlığının bildirim yapmaya engel olmadığı günden sonra 3 işgünü içinde (m.13/2-b); meslek hastalığı da yine kendisi tarafından meslek hastalığına tutulduğunu öğrendikten sonra 3 işgünü içinde (m.14/4-b) iş kazası ve meslek hastalığı bildirgesi ile Kuruma bildirilmek zorundadır. Bildirme, e-sigorta, posta yoluyla veya doğrudan Kuruma verme şeklinde gerçekleşmektedir (Paldemir, 2023). Saha araştırması sonuçlarının da ortaya koyduğu gibi, sigortalının kendisinin eğitim seviyesinin yetersizliği, bildirgenin doldurulmasında karşılaşılan güçlükler, bildirgenin Kuruma verilmesi sürecinde e-sigorta işlemlerine yabancılik yanında Kurumun ilgili birimine doğrudan teslimin getirdiği yol ve zaman maliyeti başvurudan vazgeçme sonucunu doğurmaktadır (Paldemir, 2023). Benzer durum sigortalının ölümü halinde hak sahipleri tarafından yapılacak bildirimler için de söz konusudur.

Sosyal sigorta haklarının neler olduğunun bilinmemesi, sigortalı tarafından başvurma halinde sağlanacak fayda ile başvuru için katlanılacak maliyet karşılaştırılmasının sağlıklı olarak yapılmaması sonucu başvurudan vazgeçmektedirler. Özellikle kısa süreli iş göremezlik yaratan hallerde başvuru süreci için işyerini kapatma veya işine ara verme zorunluluğu başvurudan vazgeçmeleri sonucunu doğurmaktadır (Paldemir, 2023). Küçük işyerlerinin e-devlet uygulamalarına yabancılığı da başvurudan vazgeçme nedenlerinden bir diğerini oluşturmaktadır.

Kendi adına bağımsız çalışanlar, Kanunla sağlanan hakların içeriği ve yararlanma şartları konusunda yeterli bilgiye sahip değildirler. Kendi adına bağımsız çalışanların hangi hal ve durumlarda meydana gelen olayların iş kazası sayılacağı konusundaki bilgileri, eğer varsa işyerinde çalıştırdıkları bağımlı çalışanların iş kazaları halleri ile ilgili olmakta, kendilerine yönelik iş kazası sayılan hallerle ilgili bilgileri eksik kalmaktadır (Paldemir, 2023). Yaptıkları işin niteliği ile maruz kalacakları meslek hastalıkları konusundaki bilgileri ise, istatistiki verilerin de ortaya koyduğu gibi, yok denecek kadar yetersizdir. Ancak, yetersiz olmakla birlikte, kadın sigortalıların doğuma bağlı olarak analık sigortası ödeneklerinden faydalanma oranları kısa vadeli sigorta kollarından en yüksek faydalanma oranını ortaya koymaktadır. Sağlanan hakkın süresinin uzunluğu (16 hafta) ve sağlanan hakkın yüksekliği başvuru süreci ile ilgili problemleri de asgariye indirmektedir.

5510 sayılı Kanun, kendi adına bağımsız çalışanlar için ayrı bir işyeri tarifi yapmamış, iş kazası sayılan bir halin ortaya çıkması durumunda 4/1-a'lı sigortalılar için kabul edilen işyeri tarifinin unsurlarından hareketle sigortalıların maruz kaldığı olayların iş kazası sayılıp sayılmaması kararı verilmiştir. İşyeri tarifinden kaynaklanan sorunlara ilaveten “sigortalının yürüttüğü faaliyet dolayısıyla işyeri dışında bulunduğu sürede meydana gelen olayların” iş kazası sayılıp sayılmaması konusu da belirsizdir. Kendi adına bağımsız çalışan kişinin işyeri dışında bulunduğu durumlarda meydana gelen olayların iş kazası olarak bildirilmesi, bizzat kazaya maruz kalan sigortalı tarafından ve “belgelendirilerek” yapılmak zorundadır. Genel olarak esnek zamanlı çalışma ilişkisinin hâkim olduğu bazı işler için bu hallerin iş kazası olarak sayılmasını

sağlayacak belgelendirme kolay değildir ve belgelendirme eksikliği iş kazası bildirimlerini sınırlamaktadır. Bir olayın iş kazası sayılıp sayılmamasına karar verecek *Kurum Kısa Vadeli Sigorta Kolları Servisinin* ve iş kazasını soruşturmakla görevli denetmen hangi bilgi ve belgeleri esas alacağı konusundaki belirsizlik sorun kaynaklarından bir diğerini oluşturmaktadır (Paldemir, 2023).

5510 sayılı Kanun 4/1-b kapsamında sigortalı sayılanlar bütün sigorta kollarından sağlanan haklardan faydalanabilmesin için prim borcunun olmamasını “*son-nihai şart*” olarak belirtmiştir. Reform öncesi dönemde kendi adına bağımsız çalışan sigortalılar için önemli problem prim borçları olmuştur. Nitekim her 100 sigortalıdan % 20,1’i hiç prim ödemeyen, % 43,6’sı sürekli prim borcu olan, yalnızca % 36,2’si hiç prim borcu olmayan sigortalılardan oluşmaktadır (Alper, 2021:120). Bu rakamlar, fiilen bu kapsamdaki sigortalıların ancak “potansiyel olarak” üçte birinin bu haklardan yararlanabildiklerini göstermektedir.

3. Kendi Adına Ve Hesabına Bağımsız Çalışanların İş Kazalarından Sağlanan Haklardan Yararlanma Etkinliği: Bursa Örneği

3.1. Araştırma Yöntemi, Örneklemi, Veri Toplama ve Sınırlılıkları

4/1-b’lilerle ilgili Kurum istatistiklerine yansıyan iş kazası ve meslek hastalıkları sayısının ne kadar düşük olmasının nedenleri, bir başka şekilde sormak gerekirse neden bu sigorta kollarından sağlanan haklardan yeteri kadar yararlanamadıklarının nedenleri nicel bir araştırma ile belgelendirme amacıyla bu araştırma yapılmıştır (Paldemir, 2023: 71-74). Araştırma grubu olarak işin niteliği gereği iş kazası meydana gelme ihtimalinin yüksek olduğu oto tamir ve kaporta işleri ile görüşme imkânı daha kolay olan kendi adına bağımsız çalışanlardan oluşan 30 esnaf-sanatkâr (23 oto tamirci ve kaportacı, 7 lokantacı esnafı) belirlenmiştir. Oto kaporta ve tamircileri Bursa Küçük Sanayi, Otosansit Sanayi ve eski Santral Garajı bölgesinden, lokantacılar ise Bursa merkezden seçilmiştir. Araştırma grubunun seçiminde oto kaportacıları için kartopu yöntemi, lokantacılar için Lokantacılar Odası başkanının referansları ile uygun örneklem yöntemi kullanılmıştır. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde verilen cevaplar tekrarlanmaya başlayınca görüşmeler sonlandırılmıştır (Paldemir, 2023: 75).

Araştırmada, katılımcılarla 13 sorundan oluşturulmuş yarı yapılandırılmış görüşme formu ile yüzyüze görüşme yapılarak veri toplanmıştır. Görüşmeler 2022 yılı Aralık ayında gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler, görüşme ortamına da bağlı olarak (mesai saatleri yoğunluğu vb) 15-45 dakika arasında sürmüştür. Bütün görüşmeler, katılımcıların oluru ile kayıt altına alınmıştır ve kayıt çözümlerinden 59 sayfalık bir metin oluşmuştur (Paldemir, 2023: 70-73).

Bu çalışma için pandemi döneminin işyeri kapanması ve faaliyete ara vermeler alan araştırması ile ilgili ilk sınırlılığı oluşturmuştur. İkinci sınırlılık, özellikle rastgele örneklem ile katılımda bulunan kişilerle yapılan görüşmelerdeki çekingenlikleri olmuştur. Bu çekingenliğin bir kısmı verdikleri bilgilerin kamu görevlileri tarafından aleyhlerine kullanılabilceği endişesinden kaynaklanmıştır. Görüşme yapılan zamandaki iş yoğunluğu bir başka zorlayıcı etken olmuş, bazı görüşmeler birkaç ara ile tamamlanabilmiştir.

3.2. Katılımcıların Sosyal ve Demografik Yapısı

30 katılımcı ile ilgili sosyal, mesleki ve demografik bilgiler tablo 4’de detaylı olarak verilmiştir. Beklendiği gibi oto tamircilerinin tamamı erkek, lokantacıardan 2’si kadın katılımcıdır. Katılımcılar arasında 4/1-b’li olmakla birlikte 10 çalışanı olan, biri üniversite mezunu, küçük ölçekli işyeri sahipleri de vardır. Özellikle oto tamir ve kaportacıları arasında mesleki tecrübe süresi uzun çok sayıda katılımcı vardır. Katılımcıların yarısı ilkökul, yarısına yakını orta öğretim-lise mezunudur (Paldemir, 2023: 75-79).

Tablo 4. Katılımcıların Demografik, Mesleki ve Sosyal Yapıları

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Öğrenim Durumu	Mesleği	Deneyim süresi	Sigortalılık süresi	Yanında çalışan sayısı
K1	Erkek	40	İlkokul	Kaporta	32 Yıl	25 YIL	3 Kişi
K2	Erkek	43	İlkokul	Kaporta	32 Yıl	25 YIL	2 Kişi
K3	Erkek	48	Ortaokul	Oto gaz-fren	38 Yıl	24 YIL	3 Kişi
K4	Erkek	38	Ortaokul	Oto cam	23 Yıl	20 YIL	3 Kişi
K5	Erkek	35	Üniversite	Montaj bakım	12 Yıl	15 YIL	10 Kişi
K6	Erkek	37	Meslek lisesi	Kaporta	24 Yıl	20 YIL	2 Kişi
K7	Erkek	44	Ortaokul-çıraklık	Oto tamir	28 Yıl	11 YIL	1 Kişi
K8	Erkek	41	İlkokul	Oto torna	24 Yıl	12 YIL	YOK
K9	Erkek	40	Lise	Boyasız göçük	19 Yıl	7 YIL	YOK
K10	Erkek	41	Lise	Kaporta	20 Yıl	18 YIL	1 Kişi
K11	Erkek	49	İlkokul	Oto müzik	23 Yıl	23 YIL	YOK
K12	Erkek	44	İlkokul	Oto tamir	32 Yıl	5 YIL	1 Kişi
K13	Erkek	36	İlkokul	Oto tamir	20 Yıl	11 YIL	2 Kişi
K14	Erkek	47	İlkokul	Kaporta	32 Yıl	22 YIL	10 Kişi
K15	Erkek	50	Ortaokul terk	Oto gösterge	41 Yıl	28 YIL	YOK
K16	Erkek	59	İlkokul	Oto tamir	35 Yıl	24 YIL	1 Kişi
K17	Erkek	54	İlkokul	Oto elektrik	43 Yıl	27 YIL	YOK
K18	Erkek	50	Ortaokul	Oto tamir	14 Yıl	4 YIL	2 Kişi
K19	Erkek	60	İlkokul	Kaporta	40 Yıl	17 YIL	YOK
K20	Erkek	49	İlkokul	Kaporta	35 Yıl	8 YIL	1 Kişi
K21	Erkek	54	İlkokul	Oto tamir	40 Yıl	13 YIL	2 Kişi
K22	Erkek	40	Lise	Oto tamir	13 Yıl	12 YIL	2 Kişi
K23	Erkek	57	Ortaokul	Oto elektrik	34 Yıl	34 YIL	YOK
K24	Erkek	31	Ortaokul	Lokanta	8 Yıl	8 YIL	2 Kişi
K25	Erkek	49	İlkokul	Lokanta	30 Yıl	25 YIL	3 Kişi
K26	Erkek	42	İlkokul	Lokanta	27 Yıl	16 YIL	2 Kişi
K27	Erkek	65	İlkokul	Lokanta	51 Yıl	21 YIL	2 Kişi
K28	Kadın	53	Lise açık ögr.	Lokanta	17 Yıl	13 YIL	1 Kişi
K29	Kadın	32	Ortaokul	Lokanta	9 Yıl	9 YIL	2 Kişi
K30	Erkek	52	Lise terk	Lokanta	23 Yıl	18 YIL	1 Kişi

(Paldemir, 2023: 76).

Yapılan saha araştırması için oto tamir kaporta sektöründe ve lokantacılık sektöründe faaliyet gösteren 30 kendi adına ve hesabına bağımsız çalışan ile yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak yüz yüze görüşülmüştür (Paldemir, 2023: 75).

Çalışmada kullanılan görüşme formu 13 sorudan oluşmaktadır. Formun ilk bölümünde katılımcıların yaşı, öğrenim durumu, mesleği ve kaç yıldır bu mesleği yürüttüğü gibi sosyal ve demografik bilgilere yer verilen sorular yer almaktadır. Devamında ise sigortalılık hakları konusunda bilgi sahibi olup olmadığı ve iş kazasına maruz kalıp kalmadığına ilişkin bilgileri içeren sorular yer almaktadır (Paldemir, 2023: 72).

3.2. Araştırma Bulguları ve Değerlendirmeler

Araştırma hipotezlerine yönelik sorular görüşme formundaki 6. Sorudan itibaren yer almıştır. Bu sorular ve katılımcıların cevapları aşağıdaki başlıklar altında özetlenmiştir.

3.2.1. Prim Borçları ve Haklardan Yararlanma

Kendi adına bağımsız çalışanların 5510 sayılı Kanunla sağlanan haklardan faydalanabilmeleri için 60 günden fazla süre ile prim borçlarının olmaması veya borçlarını yapılandırma konusunda başvurmuş olmaları gerekir. 30 katılımcıdan 17'sinin 60 günü aşan prim borcu vardır ve haklardan faydalanma konusunda kısıtlılık durumları söz konusudur. Prim borcu olmayan 13 katılımcı, prim yükünün yüksek olduğu ve primleri zorlukla ödediklerini belirtirken sıklıkla çıkan prim aflarının "haksızlık" olduğunu ifade etmektedirler. Prim afları, düzenli ödeyenlerin adalet duygusunu zedelemekte, Kurumlara olan güvenleri azalmaktadır (Paldemir, 2023: 80).

3.2.2. Bağ-Kur'lu (4/1-b'li) sigortalı olarak, hangi hallerin iş kazası sayıldığını ve bu sigorta kollarından sağlanan haklarınızın neler olduğunu biliyor musunuz?

Katılımcıların, 5510 sayılı Kanunda yapılan 4/1-b'li sigortalılar için yapılan iş kazası sayılan haller hakkında bilgi sahibi olmadığı, görüşme esnasında bu haller açıklandığı zaman "işyerinde meydana gelen olayların iş kazası sayılmasını" daha makul buldukları görülmüştür. Yürütmekte oldukları iş nedeniyle işyeri dışında buldukları sırada meydana gelen olayların iş kazası sayılması halini iş kazası olarak düşünmediklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılardan kendi adına bağımsız çalışmadan önce işçi olarak çalışanların iş kazası konusunda daha bilgili ve farkında oldukları, ancak onların ad bunların kendileri için değil yanlarında çalıştırdıkları kişiler için geçerli olduğunu düşündükleri görülmüştür.

Katılımcılar, İKMH sigorta kolundan sağlanan hakların kendileri için değil, eğer varsa yanlarında işçi olarak çalıştırdıkları (4/1-a'lılar) için sağlanan haklar olduğunu düşündüklerini dile getirmişlerdir. Verilen cevaplar, katılımcıların ağırlıklı olarak iş kazası sayılan hallerle karşılaştıkları zaman da bu haller için haklarının olup olmadığını bilmedikleri görülmüştür (Paldemir, 2023: 80-83).

3.2.3. İş kazasına maruz kaldınız mı? İş kazasını SGK'ya bildirdiniz mi?

Araştırma kapsamındaki 30 katılımcıdan 9'u iş kazası geçirdiğini, 21'i iş kazası geçirmediğini beyan etmiştir. Ancak katılımcıların verdiği cevaplarda, özellikle oto tamir ve kaportacıların ufak tefek yaralanmaları, eziklikleri ve kesikleri ve hatta yanıkları, işin doğal sonucu olarak gördükleri ve iş kazası olarak değerlendirmedikleri görülmüştür. İş göremezlik yaratan durumlarda (parmağını kaptırma, el kesilmesi, motorsiklet kazası, kaynar su dökülmesi ile yanık hali) işyerinin kapanmaması ve işin devamlılığının sağlanması, kazanın meydana gelmesinde kendini kusurlu görme gibi nedenlerle bu durumları iş kazası olarak Kuruma bildirmediklerini bildirmişlerdir.

Maruz kaldıkları iş kazaları sonucu 15 günden 6 aya kadar değişen sürelerle çalışamayacak durumda olanlar, eğer işleri devam ettirecek biri var ise işyerini açık tuttıklarını, işyerinde bulunmaya devam ettiklerini ancak daha hafif işleri yaptıklarını, tek çalışanların her şeye rağmen işyerini açık tutmak zorunda olduklarını bildirmişlerdir. İşyerinin açık olması ve işin devam etmesi zorunluluğu iş kazalarını Kuruma bildirmekten kaçınmalarına yol açmıştır (Paldemir, 2023: 86-87).

3.2.4. İş kazasını niçin Kuruma bildirmediniz?

Katılımcılar, iş kazası olduğunu bildikleri ve kendileri için zorunlu istirahat gerektiren hal ve durumları niçin iş kazası olarak Kuruma bildirmedikleri konusunda, bu çalışmanın temel

hipotezini doğrulayan güçlü açıklamalar yapmışlardır. Bu açıklamalar özetle şu ifadelerle dile getirilmiştir (Paldemir, 2023: 87-90):

- İş kazası sayılan bir olayı Kuruma bildirme süreçlerini ve işlemlerini bilmiyorum.
- Form doldurma, eksik evraklarını tamamlama, bu evrak ve belgeleri Kuruma verme uzun zaman alan işlerdir. Bizim işler durmaz, kazayı bildirmek için kaybedeceğim zamanı telafi edemem.
- Bildirdiğimiz hal iş kazası sayılırsa, denetime tabi olma ve sonuçta kusurlu bulunmaya bağlı ceza ödeme tehlikesi var. Hastanedeki polisi bile uğraştırmam gerekiyor.
- Kurumdan alacağım ödenek, çalışmama halinde kaybedeceğim geliri (zararı) kesinlikle karşılamaz.
- Prim borcum var, başvursam bile faydalanamayacağım.
- Kazanın meydana gelmesinde kusurlu olan, kişinin (müşterim, yakınım, iş arkadaşım, komşum olabilir) zarar görmesini istemedim.
- Maliyeciden kaynaklanan korkumuz, bütün kamu kurumlarına karşı bir korkuyu getiriyor, SGK'dan bile çekiniyoruz.

3.2.5. Sağlanan hakların niteliği ve farkındalıkları

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde “bir gün sigortalı olmaları halinde sağlanacak hakların neler olduğu” bilgisi verildikten sonra, bu bilgilerle görüşme öncesi kendi bilgilerini test etmeleri istenmiştir. Sonuç tablo 5 de olduğu gibi çıkmıştır.

Tablo 1. Katılımcıların Sürekli İş Göremezlik Veya Ölüm Halinde Sağlanan Haklarla İlgili Cevapları

	Sürekli işgücü kaybı ile karşılaşma halinde ömür boyu gelir bağlanır.	Ölüm halinde eş ve çocuklarınıza gelir (aylık) bağlanır.	Bütün sağlık hizmetlerinden katkı ödemeksizin faydalanabilirsiniz.
Yararlanılır diyenler	24 kişi	26 kişi	22 kişi
Yararlanılmaz diyenler	5 kişi	4 kişi	6 kişi
Kararsız kalanlar	1 kişi	-	2 kişi

(Paldemir, 2023: 95).

Katılımcı cevapları, görüşmenin gelişme seyrine uygun bir sonuç ortaya koymaktadır. Görüşmenin başlangıcında sorulan sorular ve cevaplarla gelinen noktada katılımcılar İKMH sigorta kolundan sağlanan haklar bakımından tehlikenin büyüklüğü ile sağlanan hak arasında mantıklı bir ilişki kurarak cevap vermişlerdir. Kendilerinin sürekli iş göremez hale düşmeleri halinde sürekli iş göremezlik geliri (onların ifadesi ile aylık) veya ölümleri halinde hak sahiplerine (eş ve çocuklarına) bağlanacak gelir (ölüm aylığı) konusunda daha kararlı cevaplar verdikleri gözlenmiştir. Bu cevap, hafif yaralanmalı ve kısa süreli iş göremezlikle sonuçlanan kazaların için bildirmediği konusunda yaptıkları fayda-maliyet analizinin, sağlanan hakkın süresi uzadıkça ve miktarı yükseldikçe değiştiğini göstermektedir.

3.2.6. Sigortalılık haklarınızla ilgili bilgilendirici eğitim aldınız mı? Bu eğitimler için zaman ayırır mısınız? Hangi kurumlar bu eğitimi vermelidir?

Katılımcılar, SGK'dan veya kendi meslek kuruluşlarından bu konularla ilgili bir eğitim almadıklarını, ancak bir olayla karşılaştıkları zaman muhasebecilerinden bilgi alma yolunu tercih ettiklerini, onlardan bilgi alırken “kendilerini sıkıntıya sokmayacak şekilde bu bilgilerin verileceğine inandıklarını” belirtmişlerdir. Ancak, bir katılımcı bu konuda kendilerinin de sorumlu olduğunu, “ bu konularla ilgili bilgi edinme konusunda herhangi bir talepte bulunmadıklarını” dile getirmiştir (Paldemir, 2023: 97).

2012 yılında yürürlüğe giren 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu, 4857 sayılı İş Kanununun iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili hükümlerini ayrı bir sosyal hukuk alanı haline getiren Kanun, “kamu ve özel sektöre ait bütün işlere ve işyerlerine, bu işyerlerinin işverenleri ile vekillerine, çırak ve stajyerler de dâhil olmak üzere tüm çalışanlarına faaliyet konularına bakılmaksızın uygulanır” (6331, m.2/1), hükmü ile çok geniş bir çalışan kesimini kapsamına almıştır. 6331 sayılı Kanun kapsamı dışında bırakılan önemli bir çalışan grubu, yanında bağımlı çalışmanı olmayan kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlar olmuştur (6331, m.2-2-ç). Kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanların 6331 sayılı Kanun kapsamı dışında bırakılmaları, bu kesime yönelik İSG bilinci yaratmaya yönelik çalışmaları da etkilemiştir. Kapsam dışında kalmaları kendi adına bağımsız çalışanlarda İSG ile ilgili farkındalık eksikliği yaratmıştır. Nitekim bu kesimle ilgili bir saha çalışması, kendi adına bağımsız çalışanların iş kazası meydana gelmesi halinde İSG kapsamında iş kazasının soruşturulmasına yönelik prosedürler ve denetimleri kendilerine yönelik bir cezalandırma süreci olarak algıladıklarını ortaya koymuştur (Paldemir, 2023: 71).

Katılımcılar, yaptıkları işin mesai saatleri içinde eğitim için zaman ayırmalarına imkân vermediğini, ancak mesai saati bitiminde, daha çok da akşam saatlerinde düzenlenecek eğitimlere katılabileceklerini (18 kişi) belirtmişlerdir. Daha az sayıda katılımcı ise bu eğitimleri vakit kaybı olarak gördüklerini belirtmişlerdir (Paldemir, 2023: 97).

Katılımcılar hangi kurumlar bu eğitimleri vermelidir? Sorusuna çoğunlukla Esnaf ve Sanatkarlar Odası (Oto tamirciler ve Lokantacılar Odası) cevabı vermişlerdir. Meslek odalarından sonra SGK, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, özel danışmanlık şirketleri ile İŞKUR'un İMEP'i (İstihdam İçin Mesleki Eğitim Programı) eğitim vermesi gereken kurumlar olarak belirtmişlerdir (Paldemir, 2023: 98).

Sonuç

5510 sayılı Kanunu, reform kanunu haline getiren düzenlemelerden biri de kendi adına bağımsız çalışanların, 1579 sayılı Kanunla sosyal güvenlik kapsamına alınmalarından 46 yıl sonra ilk defa kısa vadeli sigorta kolları kapsamına alınmaları ve bu kesim için dikey kapsam genişlemesi sağlamış olmasıdır. Kanunda 4/1-b'liler olarak adlandırılan bu kesim mensupları da iş kazaları ve meslek hastalıklarına maruz kalmaları, hastalanmaları ve kadın sigortalıların analıkları halinde geçici iş göremezlik ödeneği, sürekli iş göremezlik geliri, ölüm geliri ve emzirme ödeneği gibi haklardan faydalanabileceklerdi.

5510 sayılı Kanunun AYM tarafından iptal ve yürürlüğünden sonra yapılan “uygulama güçlükleri gerekçe gösterilerek” getirilen kısıtlamalar sonucu, 4/1-b kapsamındaki sigortalılar hastalık halinde iş göremezlik ödeneklerinin tamamen kapsam dışında bırakılmışlar, iş kazası ve meslek hastalıkları halinde ise ancak yatarak tedavilerde ödeneklerden faydalanabilir hale gelmişlerdir. Yine 4/1-b kapsamındaki şirket ortağı statüsünde sigortalı sayılan kadın sigortalıların analık halinde iş göremezlik ödeneği kapsamında bırakılmaları, bu kesim mensuplarının “haklardan yararlanma bakımından kısıtlanmaları” sonucunu doğurmuştur. Aynı sigorta kolları bakımından kapsamda bulunan 4/1-a'lularla aynı oranda prim ödemelerine

rağmen, aynı haklardan yararlanamamaları 4/1-b'liler bakımından bir “adaletsiz” durum ortaya çıkarmıştır.

SGK istatistikleri, 5510 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesini takip eden 15 yıllık sürede 4/1-b kapsamındaki sigortalıların, yasal kısıtlamaların ötesinde, Kanunda sağlanan haklardan “olması gerektiği” kadar yararlanamadıklarını göstermektedir. Nitekim en kolay şartlarla en yüksek standartta sosyal güvenlik garantisi sağlayan İKMH sigorta kolundan haklardan faydalanma bakımından 4/1-b kapsamındaki sigortalılarla ilgili istatistiki veriler “orantısız” bir yararlanma durumu ortaya koymuştur. 4/1-b'li sigortalıların iş kazaları ve meslek hastalıkları bakımından Kurum istatistiklerinde “görünür hale gelmeleri”, Kanunun yürürlük tarihinden 9 yıl sonra, ancak 2017 yılında mümkün olmuştur.

Bu çalışma, 4/1-b'li sigortalıların iş kazaları ve meslek hastalıklarından “yeteri kadar” yararlanamamaları ile ilgili uygulamadan kaynaklanan sorunların tespiti amacıyla yapılmış, Bursa ilinde 23 oto tamircisi ve kaporta ustası ile 7 lokanta sahibi sigortalılar ile yarı yapılandırılmış soru formu kullanılarak yüz yüze görüşme yöntemi kullanılarak yapılan saha araştırmasında ortaya çıkan tespitler özetle şunlardır:

- 4/1-b'li sigortalıların eğitim seviyesi ile Kanunda kendilerine sağlanan haklarla ilgili bilgi seviyeleri arasında güçlü bir ilişki vardır ve eğitim seviyesi yükseldikçe farkındalıkları artmaktadır.
- Sigortalılar, hangi hal ve durumların iş kazası ve meslek hastalığı sayıldığı konusundaki bilgi eksiklikleri yanında sağlanan haklar konusunda da yeterli bilgiye sahip değildirler. Sağlanan hakları, katlandıkları maliyet (işe ara vermeden kaynaklanacak gelir kaybı) sağlanacak fayda (alacakları ödenek tutarı) mukayesesi yaparak “vazgeçilebilecek” haklar olarak görmektedirler.
- İş kazası sonucu başvuru halinde yapılacak denetimlerde kusurlu bulunma ve eksik işlemlere bağlı cezalandırılma endişesi, iş kazalarını bildirmelerini engelleyen önemli faktör olarak ortaya çıkmıştır.
- Uzun vadeli sigorta kollarında olduğu gibi, iş kazası sonucu ölüm veya sürekli iş göremezlik hallerinde sağlanan menfaatin yüksekliği, farkındalıklarını artırmaktadır.
- İş kazası ve meslek hastalıklarının bildirim süreci ile ilgili “bürokratik işlemler” için harcamak zorunda oldukları zaman (iş yerini kapatma veya işe ara verme zorunluluğu gerektiren durumlarda) ve bilgi eksiklikleri maruz kaldıkları iş kazaları ve meslek hastalıklarını bildirmeleri önünde ciddi bir engel teşkil etmektedir.
- Prim borçlarının olması, bazı sigortalılar için sağlanan haklardan faydalanmaları önünde bir engel olarak çıkmaktadır.

Katılımcılarla yapılan görüşmeler, Kanunla sağlanan haklar ve bu haklara erişimle ilgili işlemler ve süreçler konusunda “kurumsal bilgilendirme” olmadığını, kendi meslek odaları başta olmak üzere SGK ve ÇSGB'nın ilgili birimlerinden bu bilgilendirme konusunda beklentileri olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcılar, mesai saatleri dışında yapılacak “kısa süreli eğitim programlarına” katılabileceklerini, bu eğitimi de öncelikle kendi meslek odalarının organizasyonu altında almak istediklerini belirtmişlerdir. Genel olarak 5510 sayılı Kanun ve özel olarak da iş kazaları ve meslek hastalıkları ile ilgili yaygın bir bilgilendirme ihtiyacı vardır ve sosyal güvenlik haftaları “tematik” olarak bu kesime yönelik eğitimler için kullanılabilir.

Bu çalışma, kendi adına bağımsız çalışanların eğitim seviyesi ve iş ve işyerinden kaynaklanan nedenlerle iş kazalarını kendilerinin bildirilmesi sürecinin etkin işlemediğini ortaya koymuştur. Kendi adına bağımsız çalışanlar, başta küçük esnaf ve sanatkârlar olmak üzere, mesleki faaliyetleri ile ilgili güçlü bir örgütlenme ağına (esnaf ve sanatkâr odaları ve federasyonları) sahiptirler. Bu saha çalışması, iş kazası meydana gelmesi halinde, Kanunda belirtildiği gibi

sigortalının kendi bildirimini yanında özellikle küçük esnaf-sanatkâr için “meslek odaları” tarafından da iş kazası bildirimlerinin yapılmasına imkân verilmesinin kendi adına bağımsız çalışanların bu sigorta kollarından sağlanan haklardan faydalanma oranlarını artıracığını ortaya koymuştur. Sigortalıların daha kolay ulaştıkları esnaf-sanatkâr odaları bünyesinde oluşturulacak “hizmet birimleri” ile iş kazası bildirimlerinin daha etkin yapılabileceğine inanılmaktadır.

Hakem Değerlendirmesi: İki bağımsız hakem tarafından değerlendirilmiştir.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Mali Destek: Yazarlar bu çalışma için mali destek almamıştır.

Peer Review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors did not received financial support for this study.

Kaynakça

- Akbaş, S. (2022). *Kendi Hesabına Çalışanların Sosyal Güvenliği: Kapsam, Finansman ve Edimler Açısından Sorunlar ve Bir Model Önerisi*. Türk Metal Araştırma ve Eğitim Merkezi (TAEM), Ankara.
- Alper, Y (2021). Sosyal Güvenlik Reformu Sonrasında 4/1-b’li Sigortalılar ve Sorunlar. *Karatahta İş Yazıları Dergisi*, Aralık 2021-21.
- Alper, Y. (2017). 5510 Sayılı Kanunda Yeni Değişiklikler ve Düzenlemeler Yapma İhtiyacı. *Karatahta İş Yazıları Dergisi*, Ağustos-2017-8.
- Durusoy Öztepe, N. ve Akbaş, S. (2018). Türkiye’de Kendi Adına ve Hesabına Çalışanların Sosyal Güvenliği. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 8(1), 67-94.
- Resmi Gazete (1983). Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu (2926), Resmi Gazete, Sayı: 18197, Tarih: 20.10.1983.
- Resmi Gazete (2006a). Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu (5510), Resmi Gazete Sayı: 26200, Tarih: 16 Haziran 2006.
- Resmi Gazete (2006b). Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu (5502), Resmi Gazete, Sayı: 26173, Tarih: 20 Mayıs 2006.
- Resmi Gazete (2012). İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu (6331), Resmi Gazete, Sayı: 28339, Tarih, 30.06.2012.
- SGK (2021). 2021 İstatistik Yıllığı, Sosyal Güvenlik Kurumu, [https://www.sgk.gov.tr/Istatistik/Yillik-2021] (3 Mayıs 2023).
- SGK (2022), *Sosyal Güvenlik Kurumu Faaliyet Raporu*. Sosyal Güvenlik Kurumu, Strateji Geliştirme Başkanlığı, Şubat 2023.
- Paldemir, M (2023). *Kendi Adına ve Hesabına Bağımsız Çalışanların İş Kazası ve Meslek Hastalığı Sigortasından Yararlanma Etkinliği: Bursa Örneği*. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- T.C. Başbakanlık (2005). *Sosyal Güvenlik Reformu: Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. T.C. Başbakanlık, Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma: 9, Ankara.